

nega, konsistentnega, jasno zamejenega pojma *logosa*; tako je vsaka njihova, in kajpada tudi naša mitska samopredstava prežeta s svojsko smiselnostjo. "Razum" podira zgolj "drugačen razum" in s tem podpira "svoj" *mythos*. "Magijska" faza človeške zgodovine ni bila, v primerjavi z novoveško, difuzen, razbrzdanan skupek nadgrajujočih se pol- oz. nesmislov, čeprav se ima slednja za lastnico prve in edine racionalnosti nasploh.

Problem prej omenjenih bipolarnih shem je v tem, da jemljejo "racionalnost" zgolj v njeni (oz. naši) sedanji obliki in da na tej podlagi ocenjujejo "ne-racionalnost" dovčerajšnjih. Tu je njun poseg prekratek, nedosleden: tudi v "mitoloških obdobjih", "izgubljenem raju" (?) civilizacije se je namreč natančno vedelo, kaj je umno in kaj brez- ali neumno, kaj je resnica in kaj pravica; tudi v preteklosti so znali izkoriščati "nemočne ostale", sedlati naravo, nasedati na plitvine vulgarne apologetike in opresivne totalnosti. Na svoj, za "Nas" primitiven način so si matematizirali mnogoterost in si jo oklestili za svojo bajeslovno ali "pridobitniško" uporabo. Nad mit o razumu sedanjosti je treba startati z razumevanjem sedanjega mita.

Pričujoča Wolinova knjiga, ki je nekakšen izbor že objavljenih člankov in novih prispevkov, se ukvarja s tremi sodobnimi teoretičnimi tokovi - kritično teorijo, eksistencializmom in poststrukturalizmom - ki so postavili bogate intelektualne izzive kulturni dediščini razsvetljenstva: političnemu liberalizmu, razumu zahodnega človeka, samozadostni, "avtonomni", samoobsedeni subjektivnosti, evrocentrizmu, redu in filozofiji in filozofiji reda. Prepoznavna navezava na prvega izmed njih omogoči avtorju argumentirano sočudenje z glavnimi protagonisti sodanih filozofskih usmeritev. V duhu adornoškega napotila "odčaranja koncepta kot zdravila za filozofijo" (Negativna dialektika) je prepričan, v nasprotju z nekaterimi pesimističnejšimi sodobniki (ki jih tudi obravnava) v "pozitivno" jedro razumskosti, ki je v stalni dinamični, afirmativni (torej perspektivistični) opoziciji do obstoječega. Razsve-

tljenstvo, ki naj bi bilo premalo prosvetljeno o samemu sebi (Hegel), ne potrebuje zgolj enkratne *razsvetlitve*, saj se s tem vrne v čarni kolo bar svoje mitske neposredovanosti, neovrgljive celote; projekt mora potekati stalno, z dobesedno nedovršnim trajanjem, *razsvetljevanjem*.

Lepa, nekonstruktivna in zato jalova je vsakršna teoretska pustolovščina, ki z velikim zamahom pomete z razumom kot golo negativnostjo, potencialnim Molohom, prinašalcem odtujitve sodobnemu človeštvu. Iskanje emancipatorične, samokritične os(oi), trdega, nezmotljivega jedra racionalnosti pa je nenehno pod pritiski metafizičnih aspiracij njegovih nosilcev, "zadnjih filozofov". To je tisto dvorezno bodalo, ki poleg tega, da ukine prejšnjo, usodno rani tudi novo logiko razuma. Spodbijanje včerašnjega, ki se ne nadaljuje tudi v vprašljivosti sedanjega, zgolj okrona nov nespremenljiv red. Razum lahko rešuje razum le v sosedstvu usodnih ali manj usodnih dvobojev racionalnosti, v procesu, ki mu ne gre iskati smeri, trajanja ali smotra.

Mitja Velikonja

Razpotja nacionalne varnosti

Obramboslovne raziskave v Sloveniji

FDV, Ljubljana, 1992

V slovenskem družboslovju se ne dogaja prav pogosto, da so njegovi knjižni izdelki tako družbeno angažirani, kot se to zadnja tri leta dogaja v obramboslovju. Naj bralce spomnim, da je leta 1990 izšlo delo dr. Antona Grizolda *Militarizacija in vojaško-industrijski kompleks*, leta 1991 smo dobili (za tiste čase) izzivalen zbornik *Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost*, lansko leto pa je izšel aktualen zbornik razprav *Razpotja nacionalne varnosti* izpod peres dr. Franceta Vrega, dr. Antona Beblerja, dr. Antona Grizolda, dr. Ljubice Jelušič,

mag. Marjana Malešiča in mag. Darke Lubija.

Zadnja od teh knjig se močno razlikuje od ostalih dveh. V njej gre za vsebinski pregled in zato nekakšen obračun dosedanjega obramboslovnega znanstvenega in raziskovalnega dela, za eksplicitno izraženo težnjo po družbeni angažiranosti obramboslovja. V tem se delo morda tudi bistveno razlikuje od ostale slovenske družboslovne publicistike, in kar je še pomembnejše, večina tekstov kaže na dokončen prelom s prevladujočim enostranskim razumevanjem varnosti, kjer je zgolj vojaški koncept zagotavljanja varnosti zamenjal koncept integralne varnosti. Zato menim, da bi knjiga lahko predstavljala dejansko spremembo dosedanjega znanstvene paradigme slovenskega obramboslovja in mu s tem odprla nove raziskovalne poti.

A pozornega bralca ta misel ne prepriča, kajti knjiga pušča tudi dvom v takšno razvojno usmeritev, predvsem zaradi nekaterih postavljenih in še nerazjasnjenih protislovij.

Bernard-Henry Levy v knjigi *Pohvala intelektualcev* iz leta 1987 pravi, da verjame, da je prisotnost intelektualcev v modernem politiku ključ demokracije. Ne smemo pozabiti, pravi Levy, da se nikoli ni zgodilo, vsaj kar zadeva Francijo, da propadu intelektualcev niso sledile, ga spremljale ali pa najčesče najavljale nesreče velikih razmer.

Levyevie misli so lahko primerne izhodišče za analizo odnosa znanosti do politike tudi na področju varnosti v nekdanji Jugoslaviji in sedanji Sloveniji, ki je osišče vseh razprav v knjigi. Pa tudi prva misel, izpod peres urednikov dr. Antona Grizolda in dr. Toma Korošca, v uvodniku knjige, formulirana kot ena izmed izhodiščnih tez, pravi: "*Nobeno stališče uradne politike ni povsem spoštovano in sprejemljivo, če ne temelji na prestižu znanosti in/ali znanju strokovnjakov.*" Takšna uvodna teza pa je lahko izredno problematična. Najprej zaradi njene empirične nepreverenosti in splošnosti. Empirična evidenca bi pri nas, pa tudi kje drugje, verjetno pokazala majhno, če sploh kak-

šno, korelacijo med znanostjo in politiko. Drugič pa zaradi različne družbene vloge intelektualcev v politiki, še zlasti, če imamo v mislih specifičen vzhodnoevropski pojav "kameleonstva" intelektualcev. Le-ti so, razen svetlih izjem, podeljevali prestiž znanosti vsakršni uradni politiki. Levy pravi temu *propad intelektualcev*, ko se namesto intelektualne polemčnosti, ki jo terja njihova obrt, uveljavi intelektualno *sporazumevanje*. V vzhodnoevropskih deželah je bil razlog temu v nerazločevanju znanosti in politike oz. ideologije. Medtem ko je osnovno načelo znanosti *diferenciacija*, je temeljno načelo ideologije in politike *enotnost*. Znanost in politika sta si tako strukturno povsem različni. A ko prebiramo prvi tekst v zborniku z naslovom *Demokratizacija družbe in obrambe*, kjer dr. France Vreg na primeru jugoslovanskega makroprojekta Pripravljenost družbenopolitičnega sistema za SLO in DS SFRJ opisuje zgodovino obramboslovne misli 80-ih let, se kljub močni avtorjevi argumentaciji v prid "revolucionarnosti" slovenskega obramboslovja v obdobju transformacije političnega sistema, ne morem odpovedati misli, da je v tistem obdobju šlo pravzaprav za sistemsko enotnost obramboslovja in obrambno-varnostne politike ter za občasno "taktiziranje" obramboslovja do spreminjajoče se politike, kar se nazadnje kaže tudi v kasnejšem racionaliziranju nekaterih obramboslovnih spoznanj.

Naj nas dr. France Vreg danes še tako prepričuje o spoznavni moči in družbeni angažiranosti obramboslovja v osemdesetih letih, ko so ugotavljali razkorak med normativnim in dejanskim, med nacijo in centralizirano državo ter vojaško strategijo in polistrategijami, mu tega ne morem verjeti. Ne pove nam, da je bilo takrat obramboslovje kot znanstvena disciplina spoznavno zamejeno zaradi njegove sistemske vpetosti v idejnost marksistične znanosti in zaradi tega spoznavno in družbeno angažirano zgolj znotraj legitimnega sistema SLO in DS. Idejnost marksistične znanosti pa je takrat pomenila idejnost edino dovoljene in priznane vodilne idejnopo-

litične sile v naši družbi, t.j. ZKJ oz. ZKS, ki si je preko sistema SLO in DS vzela monopolno pravico nad zagotavljanjem obrambe in varnosti družbe. Iz ideološko pogojene družbene neavtonomnosti obrambe in varnosti je izhajala spoznavna neavtonomnost takratnega obramboslovja. Znanstvenost obramboslovja je bila lahko v takšnem kontekstu le znak ideološke zaslepljenosti in pravovernosti obstoječi obrambno-varnostni politiki, kot politiki nasploh, s tem pa tudi znak obramboslovne nekritičnosti in neznanstvenosti. Res, da dr. France Vreg v uvodu svojega članka ugotavlja, da "vsak družbeni sistem po navadi ustvari o samem sebi idealizirane predstave o stvarnosti in tako vsili med samega sebe (in ljudi v sistemu) značilno (str. 18), ne razvije pa misli do konca in ne pove, da je bilo obramboslovje takrat sestavni del družbenega sistema, ki se je imenoval SLO in DS in je zato tudi sam produciral idealizirane predstave o stvarnosti in o samem sebi. Takšno obramboslovje kot "znanstveni" zagovornik in pojasnjevalec obrambno-varnostne politike je zato lahko imelo le vlogo ohranjanja rigidnosti in neinovativnosti obrambno-varnostnega sistema. Le kako naj si drugače predstavljam dolgoletno znanstveno neradovednost, nepolemičnost, neangažiranost ali celo molk večine "obramboslovnih znanstvenikov" ob tako aktualnih in znanstveno neraziskanih družbenih problemih in odprtih vprašanih obrambno-varnostne narave, ki so v osemdesetih letih pretresali slovensko in jugoslovansko javnost, kot na primer: vpoklic mladoletnikov na služenje vojaškega roka, eksperimentiranje z obveznim služenjem vojaškega roka za ženske, ugovor vesti in civilna služba za oporečnike vesti, uporaba slovenskega jezika v JLA, družbeni značaj JLA, militarizacija družbe, specialna vojna, napadi na JLA, prodaja orožja in jugoslovanski vojaško-industrijski kompleks, oblikovanje nacionalnih armad, nenasilne oblike zoperstavljanja agresorju, poučevanje SLO in DS na srednjih šolah in univerzah...

Intelektualec (družboslovec) mora misliti in razpravljati o stvareh

politike in stalno opozarjati na njene zunajpolitične razsežnosti. Toda identifikacija znanosti in politike, kjer bi uradna politika temeljila na prestižu znanosti, nas lahko popelje nazaj v stare čase. Korelacija znanosti in politike se mora odvijati na ravni družbene angažiranosti intelektualcev, ne kot znanstvenikov, ki morajo ostati na ravni objektivne analize dejstev ideološko in vrednotno nevtralni, temveč intelektualcev kot družbenih bitij, ki se pri interpretaciji rezultatov ne smejo izogniti družbeni in vrednotni angažiranosti. In vprašanje varnosti nedvomno je takšno področje.

Toda, če je obramboslovje v še ne tako daljnem obdobju "klecnilo" na izpitu znanstvene avtonomnosti in družbene angažiranosti, priznajmo, da se je podobno ali celo slabše dogajalo s celotnim družboslovjem na Slovenskem. Obenem pa moramo ob zadnjih obramboslovnih študijah (pregled znanstvenega in raziskovalnega dela Obramboslovnega raziskovalnega centra je pregledno podan na koncu pričujoče knjige) ugotoviti občuten premik k profesionalizaciji obramboslovja. Gre seveda za notranje izdiferenciranje obramboslovne teorije, za njeno vključevanje v širši mednarodni prostor in za že omenjeno znotrajdisciplinarno spremembo, ki se kaže v težnjah po interdisciplinarnem preučevanju univerzalnega in večdimenzionalnega koncepta sodobne varnosti, ne samo kot nacionalne, temveč tudi kot mednarodne, skupinske in individualne varnosti, pa tudi ne zgolj kot vojaške, temveč predvsem kot politične, socialne, gospodarske, ekološke in druge varnosti.

Pričujoči zbornik razprav skuša ta koncept analitsko in empirično predstaviti javnosti kot "strokovno izhodišče za slovensko obramboslovno prakseologijo" s povsem jasnimi nameni; poleg teoretičnih in študijskih, prispevati k oblikovanju sistema nacionalne varnosti Slovenije. Bojim se, da je za pričujočo knjžico to le preambiciozen projekt. Ne samo zaradi tistih tradicionalnih strukturnih lastnosti slovenske družbe, ki določajo politiko oblikovanja nacionalnega varnostnega koncep-

ta, temveč tudi zaradi načina predstavitve tez o takšnem konceptu v knjigi.

Niti najmanj ne dvomim v znanstvenost, se pravi v teoretsko podprtost in metodološko korektnost objavljenih tekstov. Moti pa me precej struktuiranost teorij, kar se kaže v preveč splošnem opisovanju integralnega koncepta varnosti, kjer so njene posamezne dimenzije, v primerjavi z vojaško in nacionalno, premalo predstavljene tako same kot tudi v razmerju do drugih in do varnosti kot celote. Zato je njihova spoznavna moč iz zastavljenega vidika integralnosti varnosti manjša, kot bi bila ob večji teoretski strukturiranosti in konkretnosti. A verjetno je to znanstven problem vsakogar, ki se lotiva tako obsežnega družboslovnega raziskovanja, kot sta sodobni pojav in koncept integralne varnosti. Z njima se v knjigi podrobneje srečamo v besedilu dr. Antona Grizolda z naslovom *Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti*. Gre za ključen teoretski tekst v zborniku, ki v naš prostor na nov način uvaja vsebinsko in terminološko opredelitev varnosti ter na osnovi spoznanj o varnosti v sodobnih civilizacijsko-kulturnih razmerah in ugotovitev javnomnenjskih raziskav v Sloveniji o zaznavanju ogrožanja varnosti postavlja okvirne smernice nacionalno varnostnemu sistemu pri nas. Tako pri njem kot pri mag. Marjanu Malešiču, ki piše o *Civilni obrambi v sistemu nacionalne varnosti*, pogrešam večdimenzionalno in večnivojsko analizo o posameznih vidikih ogrožanja varnosti. Pisca predstavitva obči metodološko-sistemski okvir celega niza pojavov ogrožanja varnosti (in dejavnosti za njihovo preprečevanje), pri čemer se največ zadržujeta na politološki analizi vojaške in (med)nacionalne varnosti. Samo vojaško in (med)nacionalno varnost pa podobno, seveda pa iz drugih izhodišč, politološko in zgodovinsko analizirata tudi dr. France Vreg v že omenjenem besedilu in dr. Anton Bebler v besedilu *Jugoslovska ljudska armada in razpad Jugoslavije*.

Analize velikih družbenih nevarnosti, ki so pod zaščitno pristojno-

stjo države, npr. vojne, oboroženi spopadi, naravne in tehnološke nesreče, so seveda potrebne, a glede na zastavljeni teoretski okvir bi bilo potrebno več prostora nameniti tudi nevarnostim, ki v vsakdanjem življenju pretijo posameznim družbenim skupinam in posameznikom, do katerih je država s svojim hiperinstitucionaliziranim varnostnim sistemom pogosto nemočna. Pojem "civilne obrambe" je v knjigi, po mojem mnenju, preveč vezan na državo in njeno institucionalizirano dejavnost (npr. civilno zaščito) v primeru vojnih ali izrednih razmer, premalo pa na varnostno kulturo posameznikov in družbenih skupin v vsakdanjem življenju. Nasploh je varnostna kultura (npr. ekološka kultura, kultura miru in nenasilja) kot ključni pojem koncepta integralne varnosti iz kulturološkega vidika premalo tematizirana. Iz antropološke analize dr. Ljubice Jelušič sicer marsikaj izvemo o tem, kaj si slovenska javnost, v primerjavi z evropsko, misli o varnostnih dilemah svoje države, ne izvemo pa, koliko nam bo v zadnjem času močno razvit "bojevniški duh" pomagal pri zagotavljanju socialne varnosti, kjer se bo "preverjala stopnja legitimnosti slovenske politike nasploh" in ne samo nacionalne varnosti. Konec leta 1990 je bilo Slovence, prav tako kot možnosti državljanske vojne v Jugoslaviji in intervencije JLA v Slovenijo, strah tudi uničevanja okolja, socialnih nemirov, slabega gospodarjenja, zaostajanja v znanosti in tehnologiji, razprodaje družbenega premoženja, mamil in narkotikov, staranja prebivalstva, AIDS-a, političnih in ekonomskih beguncev...

Podobno kot je mag. Darko Lubi v besedilu *"Slovenski vojak"* analiziral vojaško dimenzijo varnosti, bi morale biti analizirane tudi pravkar navedene dimenzije varnosti. Pa je o tem malo, ali nič povedanega. Očitno obramboslovju v prihodnje ne bo primanjkovalo raziskovalnih področij. Več kot preveč jih je. A naj ob koncu omenim le še eno področje, ki so ga v knjigi pozabili zapisati, ne pozabljajo pa ga v svojih akademskih aktivnosti. Namreč, izobraževanje in vzgoja

šolske populacije za varnost, mir in nenasilje.

Razpotja nacionalne varnosti je torej knjiga, ki bralca popelje onstran ustaljenih pogledov na varnost v sodobni družbi. Državi nudi napotke, kako naj se organizira, da bo varneje preživela. Bojim pa se, da se razpotja slovenske nacionalne varnosti ne bodo odločala samo v škarjah klasičnega politično-ekonomskega modela, namreč v alternativi "koliko denarja za topove in koliko za maslo".

Stojan Sorčan

Demokracija in politična kultura

Zbornik

Enajsta univerza,
Ljubljana 1992

Slovo od kulturnika, ki že v svoji eksistenci uteleša narodovo politično voljo, ki "je" narod, kolikor je narodnost narojena politična drža in organsko združuje politično občestvo, bo v deželi ("koju kokoš preleti za dva dana") boleč proces. Predvsem za kulturnike in to celo tiste, ki so razvili zavirljivo raven politične spretnosti in politične presoje, a so morali na zadnjih volitvah le poklekni pred držo hladne preračunljivosti politike kot umetnosti takta organizacijske mašinerije in proceduralne tehnologije.

Zaton ekspresivne politične retorike kulturnika, obsedenega od vrednot in zamejenega z obsedenostjo identitete, lahko razumemo prav v politični kulturi kulturnikov, v njihovi nezmožnosti oblikovanja "prijateljskega sporazumevanja" med različnimi subkulturami in šele nekulturniški pragmatiki lahko na pogorišču strasti oblikujejo koalicijski, pogajalski utrip političnega življenja, ki ga narava politike - to, da neka odločitev mora biti sprejeta - izsiljuje takoj, ko je (re)definirano politično občestvo.